

ДЕЗЕРТЕРСТВО ЕЛИТА У ЕПОХИ КАТАСТРОФА (2): ЧЕТВРТИ СВЕТ ИЛИ ПРОСТОР ОДБАЧЕНИХ

Светска периферија се шири

Пређашња елита још није била изгубила повезаност са својом нацијом и национални идентитет, оно колективно „ми”, које је обједињавало народ и елиту дате земље. Нова елита од самога почетка није се идентификовала са „овим” народом: њено „ми” више се односило на међународне центре моћи — на интернационалу глобализма — него на житеље своје земље. Она држи капитал, има виле, образује своју децу ван „ове” земље. Према томе, њу судбина „ове” земље интересује мање од свега. Уместо јединственог националног простора, саздаваног током великих помака модерне и просветитељства, данас се образују паралелни простори домородачке масе и глобализаторске елите који се практично нигде и никако не пресецају. Последице тог раскида — не само политичке, него и онтолошке, антрополошке и егзистенцијалне — застрашујуће су и обавезују на чињење

Пише: проф. др Александар Панарин

Превод са руског: др Драгомир М. Давидовић

Нико још, изгледа, није промишљао са дужном пажњом о свим последицама тог као никад досад неприкривеног и свесног раскида елита са сопственим нацијама. А последице су потресне! Пре свега, реч је о потпуној ревизији демократских достигнућа епохе модерне. Принцип демократског суверенитета народа претпоставља да он бира владајућу елиту и да има могућност да контролише њен рад. Данас глобализација ствара наднационалне центре власти над којима бирачи немају могућности никакве законске контроле.

Одлуке које се не могу контролисати по дефиницији постају све догматичније и даље од реалног живота, с једне стране, и све себичније, пошто узимају у обзир само интересе оних који их доносе, с друге. Управо се таквим карактером одликују све одлуке Међународног монетарног фонда, Светске банке и других инстанци чија су упутства, ревносно извршавана од стране компрадорских влада, опустошила и одбацила за векове уназад читаве регионе планете. Карактеристично је то да исти људи који показују завидну будност према остацима ауторитаризма и тоталитаризма на Истоку — с одушевљењем поздрављају неконтролабилну ауторитарну власт глобалиста, која директно прети читавим народима социјалним геноцидом.

ЦИНИЧНЕ ЗВЕЗДЕ КОЛОНИЈАЛНИХ ГЕТОА

Позабавимо се питањем: због чега тако катастрофално пада квалитет одлука које се доносе?

Постсовјетска елита, мада се и не одликује неком нарочитом образованошћу, тешко да је

у том погледу заостајала за престарелим вођама познокомунистичке епохе. Па ипак, тако катастрофалних пораза и унутрашње и спољне политике у совјетској епохи није било. Ствар, према томе, није у професионалним квалитетима елите као такве, него у њеном новом статусу. Пређашња елита још није била изгубила повезаност са својом нацијом и национални идентитет — колективно „ми”, које је обједињавало народ и елиту дате земље. Нова елита од самога почетка није се идентификовала с „овим” народом: њено „ми” више се односило на међународне центре моћи — на интернационалу глобализма — него на житеље своје земље. Она држи капитал, има виле, образује своју децу ван „ове” земље. Према томе, њу судбина „ове” земље интересује мање од свега. Уместо јединственог националног простора, саздаваног током великих помака модерне и просветитељства, данас се образују паралелни простори домородачке масе и глобализаторске елите, који се практично нигде и никако не укрштају.

Позабавимо се не само политичким, него и онтолошким, антрополошким и егзистенцијалним последицама тога раскида. Шта су елите за нацију? Шта су оне призване да раде а данас више не раде?

Као прво, елита представља **глас нације**. Све страсне жудње народа, које најчешће не налазе адекватну сопствену артикулацију, његове дубинске интересе, његова маштања и протесте, све то хвата синовски осећај елите и претаче у дела литературе, у политичке иницијативе, у нове административне одлуке.

Данас смо сведоци катастрофалне националне ћутње. Никад још није нација била толико уназађивана, никад јој нису били тако дрско отимани њени ресурси и права, па, ипак, она ћути. А сва је ствар у томе што је елита, преоријентисана на глобалне приоритете, престала да буде заступник нације и њен глас. Отуда поразна неадекватност и неефикасност протестне речи, која постаје маргинална и већ због тога багателисана.

Као друго, елита представља **акумулатор националних достигнућа**. Сам прогрес и није ништа друго него механизам повратне спреге који дејствује између стваралачких достигнућа елите и народног живота. Елитне групе, претходно их снабдевши свим доступним ресурсима, нација делегира у освајања нових, ефективнијих начина живота. А после се ти блудни синови прогреса, накупивши нова искуства, враћају у родни дом да га што је боље могуће дотерају.

Замислимо се: шта ће се десити ако се тај механизам повратне спреге прекине? Ако сви предузимљиви и талентовани, кад стекну нова знања и професије, приближе се вишим стандардима, закључе да одсад па довека локална средина — није њихова средина, да њихове нове могућности — нису за овај народ, него су само лична улазница у међународни клуб одабраних?

Ако супротстављање државе грађанском друштву рађа тоталитаризам, онда супротстављање елита своје месном становништву рађа колонијални гето, у коме нема излаза у спољашњу средину и нема будућности. Када се прича о глобализацији као о новој победи принципа комуникације над изолационистичким, заборавља се да се прецизира како је реч о игри без добитка: нова комуникативност елита плаћена је невиђеном изолацијом масе, замандаљене у неми простор гета.

ЖИВОТ НАПУШТЕН ОД ЕЛИТЕ

Како назвати тај изоловани свет, из кога је све активно и перспективно отишло, да се више никад не врати?

Вероватно су ту кључеви тајне **четвртога света**, који је данас супротстављен не само првоне, западноме, него и трећем, јер је из трећег још могућ пут навише, а из четвртог — никад. Ствар је у томе, што су у трећем свету дејствовале модернизационе елите у правом смислу речи: све оно што су научиле у процесу привремених миграција — практичних или текстуалних — у средини првога света, оне су се трудиле да пренесу својим сународницима, да то учине општенационалном баштином. Тако су настале нове индустријске земље трећег света — тихоокеански „тигрови” и друга брзонога фауна прогреса.

У четвртом свету царује други закон: живот напуштен од елите, која је успела да себи

обезбеди лакше и удобније просторе. У простору четвртог света делују само центрифугалне силе, које се више не уравнотежују центрипеталним. Што већи број иницијативних и талентованих оде, то постаје неподношљивији живот за оне који остану, и још више расте вероватноћа, да ће у следећем поколењу одговарајући одлив бити још већи.

Тако долази до убрзавања контрацивизацијског процеса: они који су већ раскинули са локалном средином снижавају њене перспективе, што са своје стране подстиче следеће на одлазак. Прогрес — та велика реч епохе модерне, замењује се *емиграцијом* — речју која одсликава сасвим друкчију перспективу, друкчија очекивања. Прогрес — то је процес укључивања допунске енергије и информације у друштвену средину коју хране новаторска стремљења и месијанска усрдност националних елита. Миграција елита из националног у глобални простор је одбитак од прогреса — брисање шанси народа напуштених од стране оних на које се традиционално рачунало.

При томе, у оној мери у којој елите које се глобализују раскидају са својим народима, оне раскидају и са продуктивном економијом и с аутентичним стваралаштвом. Лакоћа постојања, коју оне изискују, приморава их да траже не само за живот лаке просторе, но и све лакше послове, који постају само имитација аутентичног стваралаштва. Глобална средина, у коју се регрутује по критеријуму лакоће и слободе од напора, неминовно постаје паразитска.

Тако, тешко да се човечанство може тешити тиме да се ето прогрес, напустивши светску периферију, сада концентрише у светским центрима. О прогресу се може рећи оно исто што је Гетеов Мефистофелес рекао о истини: нема је на грешној земљи-периферији, али је нема ни горе. Прогрес никад није укинуо библијску заповест: „у зноју лица свога...” Он је обећао да ће муку човековог труда учинити благородном, преведећи рад из монотонно механичког у стваралачки план, али није обећао да ће напор заменити перманентном беспослицом.

Елите, које су пожелеле да се ослободе свега што им представља тешко бреме, дистанцирају се не само од народа, него и од сфере истинског стваралачког професионализма. Глобалистичка елита исклизава из реалности у хедонистичке просторе иза огледала. Није нимало случајно да се баш у њеној средини рационалност просветитељства смењује производњом невероватно примитивних митова и урањањем у виртуелне светове. Зар овде не делује осветнички удес који нихилистичку елитистичку негацију преокреће у самонегацију?

СИРОТА ДЕЦА ПРОГРЕСА

У старим земљама Запада још има преплитања новог начина постојања елите, заснованог на глобалистичкој отуђености, с првошњим, који се изражава у остацима националног и професионалног идентитета. Због тога тамо простор четвртог света — унутрашњи гето — расте знатно спорије. У Русији пак, где је нова постсовјетска елита од самога почетка освајала статус глобалистичке отуђености и од земље и од народа, провалија четвртог света незадрживо расте, захватајући огромну државу.

Да би се прецизирало ко заправо испуњава простор четвртог света, мора се обратити пажња на групе које ни у временима модерне нису успеле да нађу средстава ефикасне самозаштите и самоорганизације. Модерна је уместо средњовековне органске целине породила дихотомију формално великога и малог неформалног простора.

Велики свет — то је систем предузећа, политичких партија, велике штампе и бирократских организација. Тај је свет од самога почетка освојила букачка мањина, која је монополизovala право на савременост, на то што се сматра авангардним и прогресивним. Изван њега остајало је сељаштво — најдревнија социјална група, везана са самом природом, жене чији труд крај огњишта нити ко урачунава нити га плаћа, старци који изазивају подозрење већ због своје привржености прошлости коју су прогресивне идеологије оклеветале и свашта о њој налагале. Овде припадају и етноси који не журе да се растану са својом традицијом и због тога су осумњичени од комесара модернизације и мисионара вестернизације да су саботери.

У време прогреса је била вапијућа несагласност у погледу брзине трансформација и побољшања између (на једној страни) великог света, света организоване производње, ратова и јавности, и (на другој страни) архаике малих локалних светова. На њима је прогрес очигледно штедео и енергију и ресурсе — они су морали да се стрпе и притрпе.

Нови социјални покрети који су се појавили средином шездесетих година — женски, омладински, комунални — по први пут су дигли глас и проговорили о правима и претензијама тога малог света свакодневице, тако дуго игнорисаног од стране прогреса. Појавила се нада да ће прогрес бити подвргнут реорганизацији, што ће обезбедити да се он окрене ка свету живота свакодневице — тој примарној структури нашега бића. Једни су при томе полагали наду у мала предузећа, други у иницијативу малих локалних група вођених принципом „све мало је блиско и лепо”.

Ради ликвидације дисхармоније прогреса, који је показао тако чудно слепило кад је у питању свет живота, била је потребна преоријентација елита — оних које су свој стваралачки и организаторски таленат посветиле свету јавности и великих организација. Свак је очекивао појаву нове елите, осетљиве на хитонске (оне које иду од земље) и на женске принципе, који су били засењени и умртвљени соларном митологијом прогреса. Неформалне групе, директне хоризонталне комуникације, непосредна људска саосећајност — сви ти концепти алтернативних покрета и грађанских иницијатива били су усмерени на то да се разоткрију примарне базичне претпоставке људске егзистенције, које идеологија прогреса није узимала у обзир. Реч је била о томе да се прекине мук света живота, да му се да глас и да се његови представници уведу у кругове где се доносе одлуке.

СТИЦАО СЕ УТИСАК да се свест најосетљивијих елемената елите распињала између два пола: мита прогреса, са његовим великим циљевима, и митова свакодневице, који су циркулисали у неформалним комуникацијама породице, комшилука, општине. Сама теорија глобалних проблема и глобалне еколошке кризе садржавала је обећање адресирано кругу живота. Загађење средине, демографски проблеми и проблеми глади, тајне бољке земље претоварене бременом индустрије, свакодневна стабилност и добробит принесене на жртву трци у наоружању и другим амбициозним пројектима — све те теме показале су поразну блискост глобалног и локалног. Глобалистика је обећавала да ће проговорити језиком репресиране свакодневице, језиком најпридављенијих и најпригушенијих друштвених група.

Да је до тога дошло, човечанству би се отвориле могућности корекције прогреса, превазилажења његовог специфичног далтонизма, који се очитовао у далековидости и оштровидости за све велико и далеко, и кратковидости и готово слепилу кад је у питању мало и блиско. Али десило се нешто друго.

РАСИСТИЧКИ ПОСТДЕМОКРАТСКИ ГЛОБАЛИЗАМ

Победио је глобализам другог рода, знатно непријатељскији према свету живота и потребама мучљиве већине него што су били токови и идеологије класичне модерне. Сва критика техничког, политичког, државно-бирокупског и иних отуђења, којим је био бременит велики свет модерне, реинтерпретирана је тако да послужи као алиби неодговорном разврату нових елита. У парници великог и малих светова победио је први, који је као никад дотле раширио своје границе — до глобалних размера. Глобалистика XX и XXI века разликује се од глобалистике шездесетих година XX века тиме што је сва критика економске елите, чија грамзивост ствара еколошке и социјалне кризе и деградацију свакодневице, изврнута у њену апологетику.

Глобализам најновијег обрасца је апологетски глобализам, заснован на прехваљивању свега онога против чега је негодовао демократски глобализам шездесетих година: техничке цивилизације са њеном супротстављеношћу природи, економске средине са њеном супротстављеношћу социјалној, Запада са његовом супротстављеношћу Истоку, Севера са његовом супротстављеношћу Југу. Ако се некадашњи глобализам хранио осећајима самилости са напаћенима и безгласнима, онда се најновији храни расистичким и социјал-дарвинистичким комплексима, презривом мржњом према неприлагођенима.

Глобалисти старог кова захтевали су реорганизацију прогреса, реинтерпретацију његових циљева, корекцију његових механизма — у духу меких економских технологија (које поштеђују природу), меких социјалних технологија (које поштеђују социјално незаштићене), меких организационих технологија (које поштеђују опозицију). Глобалисти најновијег позива, напротив, иступају у својству отворених прогонитеља свега крхког, незаштићеног и неадаптираног, свега што припада кругу малог и локалног. Победа Запада у хладном рату била је протумачена од стране победника као нови тријумф Запада над Истоком, цивилизације над природом, економског принципа над социјалним, прилагођених над неприлагођенима. Прерогативи победника били су интерпретирани у отворено експанзионистичком духу, тако да су апсорбовали све раније прикривене помисли незасите грамзивости, немерљиве гордељивости и агресивности, неукротивог властољубља.

ФАКТИЧКЕ И СИМБОЛИЧКЕ РЕПРЕСАЛИЈЕ

Нови светски поредак не само да је избрисао наде, и то не само незадовољних и немирних, него је и избио тло испод ногу оних који су поверовали у своју укљученост у модерну и то у самој ствари и доказали: квалификованих радника у индустрији, инжењерског корпуса, научно-техничке интелигенције — свих оних који су оличавали национални порив ка бољој будућности. Али, највећу агресију нови глобализам је пројавио у односу на оне групе у којима је оваплоћена крхкост света живота. Нова економска власт, која је постала тоталитарна, и која не трпи издатке и противтеже, изгнала је из предузећа женске, омладинске, професионалне организације, дрско укинула изборене социјалне гаранције, вратила индустријски начин живота на сурове обрасце од пре два века.

Фактичке репресалије праћене су и симболичким. Глобалисти не само да лишавају своје жртве елементарних животних права, него се труде и да их на сваки начин дискредитују. Организатори масивне деиндустријализације, која је лишила милионе људи права на рад, причају о непоправљивој лењости „овога” народа. Ликвидатори социјалне државе, лишивши жене свих социјалних и професионалних гаранција на основу којих им је ускраћивано право да продају своје тело, сада бесне против пропадања морала. Културтрегери вестернизације, који су пожурили да дискредитују народну културу и морал, оптужујући их да су традиционалистички, дрече о лумпенској психологији нижих народних слојева.

Укратко, свима прогоњенима и онима за које се сумња да су неадаптирани на светско тржиште пришива се да су отпадници, непријатељи савремене цивилизације. Суочено са тим отпадницима и лумпенима, глобално цивилизовано друштво, наравно, има право да се заштити. С једне стране, помоћу специјалних „хуманитарних кампања”, попут оне коју су Американци применили према Србима, а са друге — разнородним протекционистичким баријерама, суровим имиграционим законодавством и другим мерама за стварање чисте *Средине за изабране*. Судаћи по многим знацима, глобалисти разматрају идеју о стварању глобалних заштитних корпуса, уз чију ће се помоћ локална компрадорска Средина и глобалистичка Средина метрополе штитити од инфилтрације група очајника светске периферије.

Најпре ће бити да је пропагандни рат против неадаптиране већине светске и националне периферије припрема за физичко насиље и геноцид. Та невиђена социјална поларизација, коју су изазвале реформе глобализма на читавом простору светске периферије која се шири, не може се добро завршити. Раније је таква поларизација изазивала протест интелигенције против бездушне себичне господске мањине. Сада она због нечег све чешће провоцира протесте либералнога естаблишмента баш против упропашћене осиромашене већине.

Још до јуче, осиромашење је било социјални појам, повезан са неправедним условима који се морају исправљати. Данас се сиромаштво износи као расни појам, који означава непоправљиви менталитет оних који су осиромашили и који, у ствари, ништа боље и не заслужују. А како се поступа са злочестим непоправљивим људима ниже вредности већ нам је показало искуство класног и расног терора тоталитарних режима XX века. Судаћи по свему, на то искуство већ погледују прагматичари новог светског поретка, који су спремни да такав „поредак” одбране свим средствима од навале „неприлагођених” људи „ниже вредности”. <

(У следећем броју: „Хришћански пројекат рехабилитације”)